

אוצרות המקדש

חידושים וביאורים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע בהלכות בית הבחירה להרמב"ם

מכון 'אור החסידות', 1469 President st. #BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673 Or Hachasidus - Head Office,

כבר נודע בשערים ספר 'הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם. ומרגלא בפומי' דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים - בהם חרב הבית - הוא סעלה והכנה לנאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הוא כבנין הבית עצמו (ראה ב'פתיחה' לספר הג'ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ו"נשלמה פרים שפתינו". אשר לכן מו"ל בזה עיונים קצרים בהל' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הג'ל.

השראת הקדושה על קרקע ומקום המקדש

צורך לעשות חלק אחד גבוה מחברו. וא"כ, קס"ד לומר שגם בעניין זה, שבמשכן לא מצינו חילוקים בגובה של חלקיו, כן ה' צריך להיות גם במקדש.

וזהו מה שכותב הרמב"ם ש"המקדש לא ה' במישור אלא במעלה ההר", ללמדנו שענין זה שהמקדש ה' במעלה ההר, הנה בנוסף לצד החיובי שבו, שיש חיוב שעל המקדש להיות "במעלה ההר", באופן שיהיו שינויים בגובה חלקיו (וראה גם מ"ש בזה בקריית ספר להמב"ט כאן יעו"ש), יש כאן גם הלכה לצד השלילי, שבענין זה אין לבנות את המקדש בדומה למשכן, ואין לעשותו במישור. ועד כדי כך, שמלשון הרמב"ם שכתב "שלא . . אלא", נראה לומר שבא ללמדנו שענין זה שאסור שהמקדש יהי' במישור הוא תנאי לעיכובא (אבל ראה בספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 453 באו"א, ויעיין במקורי הדברים בהערות 13, 7, 14).

ב.

טעם החילוק בין המקדש למשכן

נתבאר לעיל, שבהלכות אלו קובע הרמב"ם דין בבניית המקדש, הן בצד השלילי, שאין לבנותו במישור כמו המשכן, והן בצד החיובי שהמקדש חייב להיות במעלה ההר, באופן שיהי' שינוי בגובה חלקיו.

וצריך ביאור מהו הטעם לשני דינים אלו, הן לזה שהי' המקדש צריך להיות שלא במישור ורק במעלה ההר, כשכל חלק גבוה מחברו, והן לזה דנשתנה הדין בעניין זה מהמשכן למקדש.

[ואף שמצינו שבריבוי פרטים הי' המקדש שונה מהמשכן, הנה ברור הדבר שלכל דברים אלו יש טעם, ובפרט שבכמה מהם - הטעם פשוט, כמו מה שהמקדש הי' מאבנים וכיו"ב, וכן הי' גדול וגבוה הרבה יותר מהמשכן, דוהו לפי שהוא עמד לדורות במקום אחד וכיו"ב. ובפרט שכנ"ל, כאן ישנה הדגשה מיוחדת שהמקדש כולו "לא הי' במישור (כמשכן) אלא במעלה ההר".]

ויש לומר בביאור הדברים:

א.

בית המקדש במעלה ההר

כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ו הלכה א-ד): "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר כשאדם נכנס . . מהלך עד סוף החיל בשוה ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות . . ומהלך כל עזרת הנשים בשוה ועולה ממנה לעזרת ישראל . . בחמש עשרה מעלות ומהלך . . בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה . . ומהלך כל עזרת הכהנים . . בשוה ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות . . והאולם וההיכל כולו בשוה".

והנה, אין דרכו של הרמב"ם להביא בספרו ענינים שאינם נוגעים להלכה. ועפ"ז מובן, דהא דמאריך הרמב"ם בגובה חלקי המקדש, אינו בא בזה רק לתאר צורת הבית בפועל, שהוכרחו לעשות כן מצד המציאות שהמקדש נבנה במעלה ההר, שתמיד עולה בשיפועו [ובפרט שגם במציאות אין הכרח לחלק בגובה חלקי המקדש מפני שנבנה בהר, שכשם שחזינן בכל חלק עצמו שהי' בגובה אחד, כמו מה ש"מהלך עד סוף החיל בשוה" וכיו"ב בשאר חלקים, ועד"ז הי' יכול להיות בכל קרקע המקדש], אלא שבא להשמיענו שענין זה שהמקדש לא הי' במישור הוא הלכה באופן בניית המקדש.

ויש לדייק בלשונו, שמתחיל "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר", ולכאורה לא הי' צריך להאריך כ"כ, אלא הי' יכול לכתוב בקיצור "המקדש כולו הי' במעלה ההר", ומפני מה האריך והוסיף גם את הצד השלילי ש"לא הי' במישור"?

ויש לבאר זה ע"פ מה שמצינו שלדעת הרמב"ם (ראה לשונו בתחילת הלכות אלו) קיום מצות "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש הוא המשך ל"משכן שעשה משה רבינו (במדבר)", ובעיקרו, הי' המקדש דומה למשכן, כמ"ש הרמב"ם (ה"ה שם) ש"הדברים שהן עיקר בבנין הבית" היו במקדש כעין ובדוגמת מה שהי' במשכן (כגון החלוקה בין קדש לקה"ק, והמחיצה שסביב ההיכל - העזרה וכו').

והנה, המשכן במדבר הי' בפשטות בשטח ישר, ולא מצינו שהי' בו

הטעם שמקום קדש הקדשים הי' בהשוואה לקדש

נתבאר לעיל אשר ההפרש בגובה הקרקע בין חלקי המקדש הוא דין התלוי בחומרת קדושת המקום, דכל המקדש גבוה יותר.

והנה, כתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ז הי"ג-כ"ב): "עשר קדושות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו. . . בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה". ונמצא, שקודש הקדשים מקודש יותר משאר ההיכל והאולם. אמנם בקשר לגובה חלקי המקדש כתב הרמב"ם לעיל מיני' כתב (פ"ו ה"ד): "והאולם וההיכל שניהם בשווה".

וצ"ע דלפי הנתבאר שכל המקודש מחבירו גבוה יותר, הי' צ"ל לכאורה שגם בין הקודש ובין קודש הקדשים יהי' חילוק גדול בגובה, והיו צריכים לעשות מעלות רבות לעלות לקדש הקדשים?

ויש לומר בהקדים ביאור טעם הפנימי לדין זה שההבדלים בקדושת חלקי המקדש פעלו חילוק גם בגובה הקרקע שתחת אותם חלקים, שאין זה דין בנוגע לפועל בלבד, שאם יש הבדל בקדושת המקום צריכים גם להגבי' מקומו, אלא ההבדל בגובה המקום הוא עצמו ביטוי מגודל קדושתו:

תכלית המקדש היא מה שעל ידו נשלמת כוונת הבריאה ש"נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז), היינו שעניין המקדש הוא להמשיך קדושה בעולם הזה התחתון, באופן שהקדושה חודרת בתוך גשמיות העולם ומרוממת אותו. ובין כל העניינים הגשמיים שיש בעולם (דבכללות מתחלקים לחי צומח ודומם) הנה הקרקע שהיא הדומם – היא החלק הנחות ביותר ("תחתונים") שנפעלה בו קדושה, שכן בקרקע אין ניכרת כלל חיות רוחנית.

ועניין זה גופא שהוא תכלית המקדש, התבטא בכך שהמקדש הי' מקומו גבוה בגשמיות מכל העולם (ראה זכחים נד, ב), היינו שזה הי' ביטוי גשמי להא דהמקדש פועל קידוש ורוממות בקרקע העולם.

וי"ל שעניין זה הוא הטעם לדין הנ"ל, דכיון שקדושת המקדש פעלה ורוממה את הקרקע הגשמית, לכן הי' עניין זה גם בחילוק בדרגת הקדושה השוררת בכל אחד מחלקי המקדש, שהבדלי הקדושה ביניהם התבטאו גם בגשמיות, שכל המקודש יותר מחברו – גבוה הימנו (ויעניין במקורי הדברים בהערות 16, 47).

ועפ"ז, שגובה המקום הי' ביטוי לדרגת הקדושה ששרתה במקום ההוא, יש לבאר הטעם שדוקא קדש הקדשים הי' בהשוואה עם ההיכל ולא הי' מקומו גבוה יותר, דהניחא בשאר חלקי המקדש, שהחילוק בין קדושת מקום אחד לקדושת מקום אחר, הוא חילוק הניתן להימדד, בא הדבר לידי ביטוי גם בגשמיות שאותו המקום הי' גבוה יותר מחברו. אבל קדושת קדש הקדשים כיון שהיא נעלית באין ערוך מקדושת שאר חלקי המקדש, הנה גם אם היו מגביהים מקומו הרבה יותר משאר ההיכל לא הי' בזה ביטוי כלל לדרגת הקדושה ששרתה שם, כי קדושתו היתה באין ערוך כלל לשאר חלקי המקדש ובלי גבול ממש. ולכן לא הי' חילוק זה בין הקודש לקודש הקדשים יכול להתבטא בחילוק מוגבל, וממילא גם לא בהפרש בגובה הגשמי, אלא היו חלקיו שווים בגובהם.

חידוש גדול ועיקרי הי' בחלות הקדושה שבבית המקדש, והוא מה שהקדושה חלה לא רק על חלקי הבניין עצמו, אלא הייתה גם "קדושת מקום", דעצם מקום המקדש נתקדש, ובכ' עניינים – מצד בחירת הקב"ה, שדוקא על המקדש נאמר (דברים יב, יא, וראה ספרי ורש"י עה"כ) "המקום אשר יבחר ה' אליכם בו", וכן הי' מעשה של קידוש קרקע (רצפת) המקדש בו' (ראה זכחים כד, א, וברש"י ותוס' שם, וראה כאן בהלכות ביהב"ח פ"א ה"י ובמפרשים).

ואף שגם לגבי המשכן נאמר בכתוב (במדבר ה, יז בפרשת סוטה) "ומן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן יקח הכהן", הרי הי' זה רק באופן ארעי, ואפילו באותה שעה – לא הי' זה מחמת שנתקדשו המקום והקרקע מצד עצמם, אלא שהייתה זו קדושת אוהל מועד עצמו. שמצד שעמד המשכן על קרקע זו, חלה קדושה זו גם על הקרקע. וכדמוכח מהא דלאחר שפרקו המשכן ונסעו משם, לא נשארה קדושה במקום (ראה מנחות צה, א ובכ"מ, ועיין בשק"ט במקורי הדברים הערה 29), ואילו בבית המקדש הדין הוא שגם לאחר חורבן הבית מקריבים בו הקרבנות כפס"ד הרמב"ם (הלכות ביהב"ח פ"ו ה"ט), והיינו לפי שהמקום עצמו נתקדש ("מפני השכינה" (הלשון שם ה"ט)), דכיון שהייתה בחירת ה' במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם.

והטעם לחילוק זה הוא, שכן המשכן הי' בניין ארעי, כמ"ש (שמואל ב ז, ו) "ואהי' מתהלך באהל ובמשכן", ובלשון הרמב"ם (הנ"ל, פ"א ה"א) "משכן שעשה משה. . . הי' לפי שעה", משא"כ בית המקדש הי' בניין של קבע, ובלשון הרמב"ם (שם ה"ג) "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות. . . ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריי". ומזה נובע גם החילוק בקדושה, דבמקדש הייתה חלות קדושה על הקרקע ואילו במשכן חלה הקדושה (בעיקר) רק על המשכן עצמו.

ועפ"ז יש לבאר הטעם בדין זה שהוצרך המקדש להיות שלא במישור אלא במעלה ההר, דכיון שקדושת המקדש חלה גם על המקום, לכן גם בחלקי המקדש גופא, הנה חילוק הקדושה בין חלקי המקדש, פעלו גם חילוק בקדושת המקום שעליו נבנו אותם חלקים. וזהו הטעם לזה שהיו חילוקים בגובה חלקי המקדש, דמכיון שקדושת המקום נשתנתה מחלק לחלק, כן גם נשתנו בגובהם, שכל המקודש מחברו – מקומו גבוה הימנו.

וזה גופא הטעם שבמשכן לא הי' דין זה אלא כל חלקיו במישור היו, דכיון שהי' בנין ארעי – לא חלה קדושתו על הקרקע והמקום מצ"ע, ולכן לא פעל חילוק הקדושה שבין חלקיו השונים הבדל גם בגובה הקרקע שעליו הם בנויים. משא"כ במקדש, שהוא בנין קבוע, הנה כשם שקדושה הכללית דהמקדש נשארה במקומה גם לאחר חורבן הבית, הנה כן הוא גם בקדושה הפרטית דחלק מסויים במקדש, שגם החילוק בין קדושת המקומות הוא ענין קבוע, וכדמוכח מהדין שכתב הרמב"ם (שם פ"ו ה"ט): "אוכלים קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה", והרי קדשי קדשים נאכלים בעזרה בלבד. ולכן גם חילוקי הקדושה במקום המקדש פועלים הבדל בגובה מקום חלקים אלו. וק"ל.